

ШЫҢ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХОРАЯ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХОРАЯ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958
ДЕКАБРЬ
5
ПЯТНИЦА
№ 240 (4210)
Өртөө 20 коп.

Бөгүн бүгү улустун байырлабы — Совет Социалистик Республикаларның Эвилелинің Конспитуциязының хуну.

СОВЕТ КОНСТИТУЦИЯНЫҢ ХУНУ

ССРЭ-нің Конституциясының хуну бо чызын совет улус политиктиг болган күш-ажылы улуг будурушкунуң үстүндө, бистиги чуртувуска коммунисттик туртузушкунуң магалыг улуг перспективаларына соруу кирген совет кижилер улус акыл-агыының планлары дээр болган ажыр күүселер дээр бүгү улустун чарымы улам-на калбарган үдө демектен турар.

22 чылдарың мурунунда—1936 чылдың декабрь 5-те Советтериниң VIII оюна Бүгү-эвилде сьездизиниң бадыланы ССРЭ-нің Конституцияны бистиги чуртувуста тилкөн социализмин кол принциптерин, совет хаматтарының улуг өргөлери болган Совет Эвилелинде демократиятыг хосталгаларны хообду чурмуна биле дүрүмчүлдү божылган. Оң биле нады о улуг өргөлери болган демократиятыг хосталгаларын херек кырына буттагыларынның магалдарың Конституция хандырыл турар.

Ажылчыларның болган тараачынарың социализмг күрүнеси болур Совет Социалистик Республикаларың Эвилелинде чер, оң кылар байлктары, сүт, ууш, заводтар, фабрикалар, шалталар, рудниктер, демир оруу, сугуң болган агаарың транспорту, харылзааның чешек-херектери, күрүнесиң организациясың кеңе акыл-агыың улуг будурушкунуң (сохкостар, машина-трактор станциялары болган оон-да өскелер), а ол ышкаш коммунал кермери база хоорайларда болган үлестүр черлеринде кол чуртталга фондуң күрүнесиң өңүзү, тодраргаарга бүгү улустун байлаа болуп турар. ССРЭ-нің Конституциязының бо өстери Терөн чурт дээр совет кижилериниң чогаарыны хайныктарың турар.

Конституцияда дүрүмчүлдү быжылган бүгү улустун байлааның өргөлери болган кижир бузууң материалдыг болган култууруң дел-нелиң бедидиң турар. Бүгү улустун оң байлаа совет кижилериниң хостуг күш-ажылы биле тургустуң турар. Күш-ажылы бисте алдарың керр, мадырың чоруктун, аас-ке-жиниң херр болу берген. Ол хостуг күш-ажылың ачымыда, совет тургузуңун ачымыда тыва арата-тай чүс-чүс чылдардыг хождан-гай чоорундан төөгүзүг кыска хуу-саада адымың, колхозчу тургузуңу дамчыгыр сууруң чуртталга-чы шилтигени ам холдуңда бо-тандырган. Ам холхозчу арттарың амдыралың култууруң чыга-гай бодулар деп чугуа айтырың шилтирээрине киргес. Бо-даа сооруа черикчиңиң шилтирээр-тиңер дээрине чагының турба.

Совет тургузу—ол-не демократиятыг тургузу. Бисте өзүлүг-ла бүгү улустун өрге-чарыгың боотанды-рып турар. ССРЭ-де бүгү өрге-чарыга ажылчы чоннар депутаттарың Советтерин дамчыгыр хоорайың болган кездинеңе ажылчы чоннарыңың холдуңда туруң турар деп ССРЭ-нің Конституциязында айткан турар. Бүгү чурттаам биле бар дейи, бистиги областа ажылчы чоннар күрүнеси өргөлө башкары-ныга база-ла идепсейиң киржиң турар. Комбайнер С. Сула, хойжу Т. Серди, сааның Д. Завьялова чи-жиктиг бөдүн кижилер күрүнеси өргөлө башкарыныга киржиң чо-руу чуга Октябрь революцияның

ачымында, совет демократияны ачымында бооткан.

СЭКП-нің XX сьездизиниң шилти-риңиң бугуаар совет демократияны улам хөгжүдөр талазы биле комму-нисттик партияны болган Совет ча-актын өсөгү үдө ан чоруктан хемчелери чаагай үре түнелдерин берип турар. Ол хемчелер ажылчы чоннарың улам-на идепсейиң, аларның чогаалчы инициатива-зын улам калбарган. Массаларың чогаалчы инициативаы комму-низм дээр демекседе чаа-чаа хевир-лер биле илереттиңиң турар. Партияның XXI сьездизинге белет-кедиң бадүрүшкунуң күнө-риңде коммунисттик бугу биле акыл-аар, коммунисттик бугу биле чурт-таар деп доруңтулук коммунисттик күш-ажылың бригадалары төрү-түңгөн. Ол чаагай энис сорудалыг шилчөөшкениң чалгы ам бүгү чуртта калбарың турар болган бистиги областа база коммунисттик бри-гадалар тыттыл белгилен. Массаларың чогаалчы инициатива-зы биле төрүтүңгөн бо шилчөөшкени социализмг демократияның кайы хире чаагай үре-түңгөди берип ту-раың херечилеп турар.

Совет демократияның хөгжүлө-ниң чайыныаач херечин болза чугула хоойлдарың төлөвиле-риң болган чугула хемчелериң чурттуң бүгү чоңуна чугулаачты-рып турары болур. Пенсиялар дугайында хоойлунуң төлөвилеңи, үлестүң болган туңдуң өргөлө башкаар чорукту өдө организация дугайың, МТС-терин өдө тургузар болган колхоз тургузуң улам илай хөгжүдөр дугайың бүгү улустун чугулаачтыгыңга кирген. 1959—1965 чылда ССРЭ-нің улус акыл-агыың хөгжүдериңиң кон-троль чургайларың дугайыңда СЭКП-нің XXI сьездизинге эш Н. С. Хрущевтиң илеткениң тейстерин, а ол ышкаш шюаланың амдырал-дыг харылзааның быжылгаар дугайыңа болган чуртта улус өрө-дөлгөниң системаның улам илай сайырадыр дугайыңда СЭКП ТБ-ның болган ССРЭ-нің Министрлер Чувделениң тейстерин танышкан, ажылчы чоннар ажыл-агый болган култуу-ру тургузушкунуң талазы биле бедиткен хүлөөлериң ап турараар.

«Элетес» совхозтуң механизатор-ларының хуралыңа комбайнер Алексей Тонгушкоро болган тра-кторист Николай Точилкин 1959 чыл-дың чакы тарылгазыңа кирер ма-шина-техниканың сеппелгени 1959 чылдың январь 20-ге чейин шынар-дыг кылдыр сеппи доозар дээр со-циализмг чарыкка киржиринеңе районун бүгү механизаторларын кыйгырар деп, сагал кырип тур-ганнар.

Бай-Хаак МТС-тиң механизатор-ларыңа, ажылчыларыңа болган инженер-техниктиг ажылда-чыларыңа чугу чагаалан өшөр В. Сафонов, С. Давыдов, М. Сундуй, К. Бугаков болган өскелер-даа хүн бүрүнүң ажыл норманың 120—150 күүсүдериң хүлөөнгөннөр. «Ре-волюцияның чалбымы» колхозтуң хойжуу П. Алдын-оол кадарын ту-рар хойларыңың төртүр 100 хой бү-

СЭКП-НИҢ XXI СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

Чурукчу С. Бондарың чурван чурму

Ажылчы чоннарың бедик көдүрүшкунуң

Танды районунуң колхозтарыңа, совхозтарыңа, үлестүр бугурутте черлеринде 33 кезек черлерге ажылчы чоннарың хуралдары, митингылери болуп эркилен, анда 2000 ажыл кижир киришкен.

Партияның XXI сьездизинге эш Н. С. Хрущевтиң илеткениң тей-стерин, шюаланың амдырал-дыг харылзааның быжылгаар болган чуртта улус өрөдөлгөниң системаың улам илай сайыраңгай-дыр дугайыңда СЭКП ТБ-ның болган ССРЭ-нің Министрлер Чувделениң тейстерин танышкан, ажылчы чоннар ажыл-агый болган култуу-ру тургузушкунуң талазы биле бедиткен хүлөөлериң ап турараар.

«Элетес» совхозтуң механизатор-ларының хуралыңа комбайнер Алексей Тонгушкоро болган тра-

кторист Николай Точилкин 1959 чыл-дың чакы тарылгазыңа кирер ма-шина-техниканың сеппелгени 1959 чылдың январь 20-ге чейин шынар-дыг кылдыр сеппи доозар дээр со-циализмг чарыкка киржиринеңе районун бүгү механизаторларын кыйгырар деп, сагал кырип тур-ганнар.

Бай-Хаак МТС-тиң механизатор-ларыңа, ажылчыларыңа болган инженер-техниктиг ажылда-чыларыңа чугу чагаалан өшөр В. Сафонов, С. Давыдов, М. Сундуй, К. Бугаков болган өскелер-даа хүн бүрүнүң ажыл норманың 120—150 күүсүдериң хүлөөнгөннөр. «Ре-волюцияның чалбымы» колхозтуң хойжуу П. Алдын-оол кадарын ту-рар хойларыңың төртүр 100 хой бү-

рүтүңдө 105 хураганнарың дору-туруп, бир хойдан-на 2,2 кг дүктү кыргып аларың, ол-ла колхозтуң сааныңың А. Болотова бодуңга бы-жылгаан инек бүрүдүңдө бо чыл-дын 2200 кг сүттү сап аларың, «Тилелге» колхозтуң хойжуу О. Ладаны 1959 чылда төртүр 100 хой бүрүдүңдө 100 хураганнарың дору-туруп, бир хойдан-на 2 кг дүктү кыргып аларың хүлөөниң алган-нар.

Эш Н. С. Хрущевтиң илеткениң тей-стерин чугулаачы көрүп, та-ныкчы өрөмишкан, районунуң ажылчы чоннарыңа чейин алган че-дикчиликтеңиң демекчи, боотарыңа хамаарышкан участоттарының ажылында четтестериң шудургу илередиң, аларын чайладырыңың орун айттың турараар.

Колхозчу хойжунуң хүлөөлгөзи

Чөөн-Хемчик районунуң «Кызыл тараачы» көдө ажыл-агый артели-нин кезиги Монгуш Кенен ишти-лиц бир кодан төртүр хойларың 9 ажыл чыдың дүргүдө мога-шыл-ла чык маддың турар.

Хынамчалыг болган кельжө, кы-зымккай хойжу М. Кенен хой ма-ды чыдың дөрт өзгөчөдө канчаар олардырың, канчаар дыштанды-рың эки билер. Илангыя мал ола-рың кышкы үдө паныңг ажылган турар. Ол ышкаш малга четчир са-ныкч ситени бөлкеткең ап турар.

Хойжу М. Кенениң кадарган

хойларыңың бүгү чылдагыңаардан хоараар чорукка таарышкы бе-лен. Хураганнаар чоюшсуаан хой-ларын немелде чөм-биле хандырып, аларын эки азырар, ажаал белгел-ди төрүтүңгөн хураганнар калды, шымырак болуп турар.

Кызматкай хойжу М. Кенен 1958 чылда 100 баш төртүр хойлардан 110 хураганнар алдыр деп хүлөөгө алган, херек кырында 114 хураган-нарыңа камтаалган болган бар хойдан ортумаа биле 2,5 килограмм дүктү кыргып алган. Хойжу болу-яңу күжү биле бо чылын 8 тона

ситени кескен, кыштынаның чанында сарактап алган.

Ам М. Кенениң колзыны 725 баш төртүр хойлар бар. Оларның дендедегени кончут кий.

Дуржулгалыг хойжу М. Кенен партияның XXI сьездизинге эш Н. С. Хрущевтиң илеткениң тей-стерин таныкчы көргөш, бо кы-шын чыгыс-даа баш мады хорат-пай бүгү хойларың мады кыш ажырады, 1959 чылда 100 баш хойлардан 115 хураганнарың алы-рыңа баа хой бүрүдүңдө ортумаа биле 3 килограмм дүктү кыргып аларың хүлөөнгөн.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫНГА УТКУШТУР

ШКОЛАНЫҢ БУДУРУЛГЕ-БИЛЕ ХАРЫЛЗААНЫ БЫЖЫГЛААР

ССРЭ-нің улус акыл-агыының хөгжүдериңиң чеди чыл панының контроль чургайларында дөрүңгөн бистиги чуртувуска коммунисттик шилтирелди тургузушың улуг про-грамманың бүгү совет улус төөгүдүр-жүзүр, монтажистер, механизатор-лар чокка тулуг акылчы чогуу дендедегө чейин тургузгары бер-ге. Мычангаш чуртта улус өрөдөлгө-ниң системаның өдө тургузар дуга-йында айтырыңгы өй-шааңда кө-дүртүңгени амдырал бадыткан турар.

«Тыва туудуг» трезинге 1958 чылдың дүргүдө чеди, он клас-тарны дооскан 30 ажыл анык ажылчылар келген болган бугу-рүдүгө эки ажылда, белик мерге-жилдиг ажылчынар апарганнар. Оларны арзының Моренко, Седе-кин, Федченко, Суванов, Кышко бо-лган өскелер-даа бар. Бистиги со-рудалык өй анык ажылчынар иля-ти билиниң дендедиң бедидип, институттарга болган техникума-рда бот өрөдөлгө биле кирип ал-арына дулаары болур.

«Тыва туудуг» трези № 7 школа-ны шефтен турар. Школяның ту-дуунга, сеппелгениң трест чыл са-нында-ла дулаал келген. Кышала-ды шефтен турар школясы бистиги дузаык ам-даа четтес. Шко-лада өрөмичилер ортузунга бистик талавыстан калдыг-даа ажылдар чо-руттай кедилгес. 1958 чылдың

турган, чаа-чаа бүдүрлөгө черлери, чурттагы бажынары, улус өрө-дөлгөниң, калдык камтааланың болган културга албан черлериниң туулдарың кылдыр. Мергежилдиг дамчылар, бызаачылар, штуркату-рулар, монтажистер, механизатор-лар чокка тулуг акылчы чогуу дендедегө чейин тургузгары бер-ге. Мычангаш чуртта улус өрөдөлгө-ниң системаның өдө тургузар дуга-йында айтырыңгы өй-шааңда кө-дүртүңгени амдырал бадыткан турар.

«Тыва туудуг» трезинге 1958 чылдың дүргүдө чеди, он клас-тарны дооскан 30 ажыл анык ажылчылар келген болган бугу-рүдүгө эки ажылда, белик мерге-жилдиг ажылчынар апарганнар. Оларны арзының Моренко, Седе-кин, Федченко, Суванов, Кышко бо-лган өскелер-даа бар. Бистиги со-рудалык өй анык ажылчынар иля-ти билиниң дендедиң бедидип, институттарга болган техникума-рда бот өрөдөлгө биле кирип ал-арына дулаары болур.

«Тыва туудуг» трези № 7 школа-ны шефтен турар. Школяның ту-дуунга, сеппелгениң трест чыл са-нында-ла дулаал келген. Кышала-ды шефтен турар школясы бистиги дузаык ам-даа четтес. Шко-лада өрөмичилер ортузунга бистик талавыстан калдыг-даа ажылдар чо-руттай кедилгес. 1958 чылдың

Колхозчуларың сөзү

Тес-Хем районунуң «Чодураа» кол-хозунуң колхозчулары 1959—1965 чылдарда ССРЭ-нің улус акыл-агыың хөгжүдериңиң контроль чургайларының дугайында СЭКП-ның XXI сьездизинге эш Н. С. Хрущевтиң илеткениң тей-стерин партияның, комсомолдуң нежекекчи кырыдымышың бөлүмүдеринде мас-салы биле өрөмиң өгөлөң. Кол-хоз баштаар «чери малчынарың сагалдарыңа үндөлгөш өт, дүк, сүт бугуруң күвөдериң болган мадды баш саын өстүрүңгөниң чеди чыл паның ажылдап кылмып турар.

Хараар-Тейде төп сүт-бараан фер-мазыңа ажылдакчылары илеткел-диң тей-стери биле танышкан.

Хураалга фермазың мурузыкчы сааныңың Хавактың чугулааны: «Партия, чакы бистиги мурузувак-ка чугула сорулааны сагал, бистиги чуртка келир чеди чылда бир инектен ортумаа биле 2600 кг сүттү саап алар. Ол дөргө чик өвес, а ыччалга-даа күүсеттиңиң болур сан-дыр. Мен ноябрь айың 20-ге чейин инек бүрүдүңдө ортумаа биле 1060 кг сүттү саап алдым, маң

штерим Бадыраа, Тамара Оюң со-циалистик хүлөөлгөдө хуусаа бе-тинде ажыр күүсеткеннөр. Бар өвөс ажылга кызым болур, саар инек-териниң ажаалгазы, чегтерилгениң экидилер болза, бистиги инектер-вис хой сүттү баа бээр дээрчи дуржулга көргүзүп турар. Сааңың Хавак партияның салган сорула-ның күүселди дээр бүгү күштерин салып ажылдарыңче сааныңың кыйтырган.

— Малдың кыштан хур ажары, семис шымырак болуру малчынар-дын хамааржыр. Кышка эки белет-кедип болган тууду-на, малдың азын-бүрү чылдаганнарың өлүп хоараар чорук өзгөчө болган оон чаш төдө менди камтаал ап болур бис. Күрүңгө хой астың, дүктү бол-ган сүттү бээри бистигиң ыдык-тыг хүлөөлгөш—деп бызма ажаак-чымы өш Хүлөр-оол бодуңуң сава-лыңга чугулаалың.

Колхоз төвү Бедир-Арыг сууруга болган хой кижир олорушкан хура-ла тулугу Девий-оол, малчынар Күрбүт, Аралды, колхоз даргаы өш Биче-оол болган оон-даа өскелер баа сагал бергеннөр.

Съездиге уткуштур

Партияның өзгөчө XXI сьездизинге төлөптүг ужуражыр дээр Чадана МТС-тиң туудуг бригадалы-кың кезигүнери социализмг чарыкты улам калбартып турараар.

Туудуужулар боотарыңга алган хү-лөөлгөдериң өрөстиг күүседиң ту-рараар.

Ставицяның элестротацияны-ң туудуу бүрүң доозулаң болган

мастеркадарың, гаражы бус биле чыдымып турар. Үш чурттагы ба-жынарыңа ажылдады кирген. Дөр-тү бажыныңың өсөгү дерилягө удаас доостур.

Бригаданың кезигүнери эштер М. Пумба, М. Шадыр, И. Омаров Бертик-оол болган оон-даа өскелер хүнүң норманың үргүлөчү ажыр күүседиң турараар.

Чыл планы күүсеттиңген

Кызылдың мяш акыл-агыы чери-нин коллективни сьезд мурунуңуң социализмг чарыкың калбарты-шкан, күш-ажылың тилелгелериңа чеди ап турар. Коллективниң кезигүнери тулуг мяшкы белеткес-риниң чыл планы совет Конститу-цияның Хунуң таарыштыр хуусаа бетинде күүсеткеннөр.

Ноябрь айың түнелдинден ал-ган көөрге тус-тус бригадалар бол-ган участоттар аразының социализ-мг чарыкыңа кирги чери анык ажылдакчы өш К. Хореваның участот айлан болуп турар. Участоттуң ажылдакчылары М. Попов, Г. Попе-ляев болган оон-даа өскелер мяш өсөрткен машиналарың үдүткел

чөк ажылдарың хандырып турар-лар.

Тус-тус кижилер аразының со-циализмг чарыкыңа Сизимки мяш акыл-агыың участоттуң чо-дучылары И. Долгов, А. Дятлов, И. Кезикчилен А. Иванков, Н. Бляев олар өскелерден эки көр-гүттөлөгү болуп турараар. Хунуң норманың оларның айымы-даа 2—2,5 катап ажыр күүседиң ту-рараар.

Мяш акыл-агыы чериңиң ажыл-дакчылары салдашың сезонуңа чейин 40 муң кубометр мяшкы хө-ууңга өсөртүп мөңкөөр деп сорула-ны сагалганнар. Ол болза өрткөн чылда 15 муң кубометр мяш хой болуп турар.

Эвилелдиң Съединиң болгаш Националдар Соединиң бюджет комиссияларында

ССРЭ-нің Дээди Соединиң Эвил-елдиң Соединиң болгаш Нацио-налдар Соединиң бюджет комис-сиялары ССРЭ-нің 1959 чылда Кур-рине бюджетиниң төлөвилениң, 1957 чылдың бюджетиниң күүселдениң дугайында өчөдөн баш бурунгаар чугулаачы көөрү өгөлөң. Ону ССРЭ-нің Дээди Соединең бады-ларын биле ССРЭ-нің Министрлер Чувделди кирген.

Депутат И. С. Сениның даргаала-ны Эвилелиң Соединиң бюджет комиссиясы болган депутат М. А. Ясеновтиң даргааламы Националдар Соединиң бюджет комиссиясы де-кабрь 2-де панырың хуралдарың эртирип, комиссияларга Куррине бо-лгон канчаар чугулаачылар бол-ган оң хуусааың тодрарга чугу-лаалың.

Куррине бюджетиниң төлөвилени улус акыл-агыының адырлар айы-ны биле болган өзгөчөлөшкөн респу-бликаларны эвилелеткени чугула-лып хоор тускый элөн каш белет-кел комиссиялары комиссия бүрүзү тургускан. Тускый белеткел комис-сиялары 1957 чылдың Куррине бо-

желениң күүселдениң дугайында өчөтү чугулаачы көөрү турар. Бюджет комиссияларыңа ажылда-гы улус акыл-агыының адырлары-ның болган култураның талазы биле тускый эртемниң сумелекчилери хандыткан.

Эвилелдиң Соединиң болган На-ционалдар Соединиң каттышкан хуралы декабрь 4-те Кремльге бо-лган. 1959 чылдың Куррине бюджет-иниң төлөвилениң дугайында бол-ган 1957 чылдың бюджетиниң күү-селдениң дугайында илеткелди ССРЭ-нің Саң министри А. Г. Зверев кылган.

Белеткел комиссияларыңа ажыл-ды үргүлөчү турар. ССРЭ-нің Саң министрствозунуң болган өске-лаа министрстволарыңа база ведомство-дарың төлөлекчилери куррине бю-джетиниң төлөвилениң талазы биле мездэлери болган тайылбыр-лары белеткел комиссияларыңа ки-рип турар. Куррине бюджетиниң тө-лөвилени чугулаачылар турар бю-джет комиссияларыңа ажылдагы эвилелешкен республикаларың тө-лөөкчилери киржип турар.

В. ХАРЛАМОВ, «Тыва туудуг» трезиниң өргөлгөчү.

СОВЕТ ДЕМОКРАТИЯ — ЁЗУЛУГ УЛУСЧУ ДЕМОКРАТИЯ

Куш-ажылчы белээвис

Совет Эволюция Коммунист партиянын XXI съездинге болгон делегейде он-не демократтыг Удесин хоюлу болур совет Конституцияны Хүгү—декабрь 5-ке күш-ажылчы белестиге ужураар дөш социалисттик чарышты калбартканынын түнөндө «Тыва тууду» трезиниң № 2 тууду-монтаж эргеленин дашчылары, монтажчылары, шукуратчулары бедик көргүзгүлери чедип алганыр.

Бистиң комплекслиг тууду бригадалык кезигүнери хоорайда 16 аал ишти чурттаар чаа бакынның туудун союгу уеде дүрдөдөт, тууду ажалдарын шыннын экижиди, бот-уезини чингетипшаан, ноябрь айдын 168 хуу кылдыр күстөткөтөр. Тууду ажалдарынын планын шак иччаар ажал күстөдирин чедип алган чорук бүгү совет улустун чаачыл болгон байыр-

залына — СССР-ниң Конституциязынын Хүгүнө туудуужуарын күш-ажылчы белээ болуп турар.

«1959—1965 чылдарда СССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдери-ниң контроль чургаайларының» дугайында СЭКП-ниң XXI съездинге эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин бригаданың «жекигүнери» бистер ишчиле уткуп хүлээп алган, ханымы-биле өөренип турар бис. Чедип чыдым дургуунда тууду ажалдарының таламы-биле контроль чургаайларда көрдүнгөн улуг соруаларын чедипшикениң күстөдир төлдө, хамыктын мурунда демир-бетон блоктарны обласка бүүдөрүн калбаа-биле организаставышаан, туудунуң индустриалдыг аргазын чаа туудуларга ажалгаары эргезок чугула деп бодалар мен.

В. САМДАН, тууду трезиниң дашчысы.

ӨӨРӨНІР ЭРГЕНИҢ БОТТАНЫЛГАЗЫ

Совет Конституция бүгү совет хамааттыларга өөрөнүр, ажалдар, дыштаныр эргени бүгү берген. Бо ыдыктыг эргедер бистиң амдырдыгымызга херек кырында боттанган. Мөөң ада-нем боттарының чалымы чылдарын үжү-бижи билбес, бүдүдүг байласта эрттиргенер. Иччалмак ам олар колхозчу бай амдыралды. Солунуарын, журналдарын мөчүп, партиянын иштиринери-биле тамыжып туралар.

Мөөң угам Б. Мижитпаа Танди районун Кочетово чедип чыл школалында башкылап турар. Дунмаларын үш кажи күрүенин долу күсүн-биле школада өөренип туралар. Школада чылдарында бодал чоранын башкы болур күзөлдүң чайлаан чок боттары. Тыва улустун төөгүзүдө баштайгы дөди өөредилге чедип—Кызылдин педагогика институтунуң төөгү, дал болган литература факультетиниң студенти бо-

лур аас-кежиктиг бөдүм. Тывада бо баштайгы дөди өөредилге черинде ам 500 чыгым анык оолдар болган кыстар өөренип туралар.

Тыва оолдарга, кыстарга Совет Эволюцияны кайы-даа улуг хоорайында барза жураадын болур. Чуртувустун төү—Москвада кайтамчы чараш улуг Ломоносов аттыг МГУ-нун геология факультетинде Аракчаа Седип-оол, химия факультетинде С. Серин, Омскинниң инженер-тууду институтунда Сарбаа Валерий, Красноярскинниң эиңелге институтунда Наичал Товай, Свердловскинниң юридика институтунда Хүлер Бүрүн-оол болган оол-даа өскө хей-хей оолдар, кыстар өөренип туралар. Бо бүгү дөрге совет Конституцияда бүдүрүктөгү өөренир эргениң амдыралда боттанганы ол тур.

К. ШУРУН-КАРА, нединституттун 3-кү курузунуң студенти.

Чугле социалисттик, ёзулуг улусчу демократия ажылчы чоннарнын салым чачаннарнын илереди, улустун чогаадыкчы энергиязынын төттүн.

(СЭКП-ниң XXI съездинге Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистеринден).

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын беш чыл планын дусайында эш Н. С. Хрущевтуң СЭКП-ниң XXI съездинге илеткелиниң тезистерин Тес-Хем районда калбаа-биле өөренип турар.

Чурукта: «Чодураа» колхозунун № 1 сүт-бараш фермазының саанчылары Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин өөренип турары. Фото С. Феоктистову.

Ажылчы чоннуң чаагай байдалының өзүлдезиниң быжыг үндезини

Капитализмдин мурунуга социализмдин аажок артк күзү национал орулгамың өзүлдезиниң темплеринде тодаргай кеступ турар. 1913 чыл-биле деңизерге 1957 чылда ССРЭ-ниң национал орулгамың 20 катан өскөн, а ол-за үендиге дүргүзүдү АКШ-тиң национал орулгамың чүгле 3,2 катан өскөн. ССРЭ-ниң национал орулгамың чурттакчы чонун кижи санымта онаан санаарга 1913 чылдан 1957 чылга чедир 14 катан өскөн, иччаарга АКШ-тиң чүгле 1,8 катан, Англияныкы болган Францияныкы—1,7 катан өскөн.

Капиталисттик чурттарда национал орулга дык өөжүм өзүп турар. Ил-да национал орулгамың улуг кезин мөлчүкчү аңгылар мангыстан турарлар.

ССРЭ-ниң национал орулгамың өзүлдезиниң дүрген темплери болган ооң социалисттик хуваалдыз совет улустун чаагай байдалының өзүлдезиниң быжыг үндезин болур. ССРЭ-ниң национал орулгамыңиң дөрттүн үш кезе ажылчы чонун хергелген хандырамыча ажалгааттын турар болган дөрттүн бир кезе социалисттик бүдүргөни калбартырында база нийтиледин болган нийти күрүениң өскө-даа хергелдеринг кирип турар. Улустун материалдыг чаагай бай-

далының өзүп турарының чижээни бистиң обласан көрүп болур. 1957 чыл-биле деңизерге 1958 чылда об-ластың үлетир бүдүргүлериңде ажылчыларның болган албан-хаакчыларын боттук ажыл төлөвир 6 хуу көвүдөп. 1958 чылда об-ласка болган обласан дашчаар дыштанылга бакынырында, курорттарга, санаторийлерге 1500 ажыл-ажылчылар болган албан-хаакчылар дыштаныган. Хей сангыг школа-чы уруулар чайгы уеде дыштанылгы лагерлерге эрттирип турар. Кыргызан болган инвалидтер бакыны база уруулар бакыныры союгу чылдарын дургуунда ажал-тынган.

Уруулар ислериниң болган уруу-лар саттарынын, школа-интернаттарының четкилери бисте калбарган. Төдөгө чок халас өөрдилген, мергезил бедирин калбак чорудуп, медицинанык халас дуаламчызын, күрүендиг социал-страхованиезин ёугаар ажылчыларның болган албан-хаакчыларынкы пособиелерин, хей урууларын болган бот-бедирге тышкар пособиелери дык көвү-деткен.

Бистиң областың хоорайларында, ажалчы сууларында, төдө черлериңде чурттага бакынырың тууду дүрген темплери-биле калбарган. Шаанда самдар, өскө өлгерге чурт-

тап чораян араттар ам чаагайдыр кылдырган, чыгыг, чырык бакын-нарда чурттап туралар.

Тыва араттар бо бүгү улуг чедипшикениниң Коммунисттик партияныкы болган Совет чаагың улуг сатыш салымшыкениниң ачымы-биле, совет Конституциянын чырык херелениң алаанга чурттап чораш чедип алган.

Социалисттик бүдүргөниң хөг-жүдөинге болган күш-ажылдыг бүдүргүчүлүгүн бедиринге үдө-дөлөш улустун чаагай байдалы-ның узам ичди өвүдөш болза совет нийтиледин хөгжүдөиниң үндезин болур деп, партияныкы XXI съез-динге Н. С. Хрущевтуң илеткел-ини тезистерин айтыган.

Хөгжүдөниң амгы үе-Чыдамында, совет улустун күженишикенини күчүлүг үлетирүп болган улуг көдө ажыл-агый бүдүргүзүзү тургузуп алган уеде, ажалчы аңгы, колхозчулар, совет интеллигенция, бүгү совет ишчилер аң чокуу уеде боттарының өзүп турар материалдыг болган уган-бодал хергелдерин бүрүн таңдырып, коммунисттик ёзу-биле ажалдан, өөренип, чурттаары-ның бүгү таарыгчалыг байдалдары бар.

А. МАТЮШОВ, профивиделдериниң област чөвүлдениң секретары.

Улуг аас-кежик

Аллы чылдар буртууар Бин-Хем-ниң машина-трактор станциязыга ажалдан эргезен мен. Ажылга баштай жарип турумда-ла тускай мергезилди чедип алыр сорулга мөөң мурунуга салдынтан.

Коллективте эш-өөрүм-биле кады эрген уениң иштиңде кызмамкай ажалдан турган, салдынтан сорулга чедип ап, мергезилдиг дашчы апарган мен. Амгы бистиң септеге техника станцияныкы дашта болган иштан кылган туудуларында бистиң дашчылар бригаданын киришкени ыңдыг учаскок-даа чок.

Коммунисттик партия болган Совет чааг бистиң чуртувустун ажалдан турар кажи бүрүзүң дыштанылганын чыл бурдуе чен эрттиреринче улуг кичангеийн салып турар. Иланың улуг Төзөн чуртта совет хамаатыларының дыштаныр эргенин хандырып турар—санаторийлерини, дыштанылга бакынырынын, курорттарың, клубтар, библиотекаларың калбак четкенин кыл-

ды болган мен. Иштан араттар-ның аас-кежиктиг уениң өзөп болган. Оон бээр өлгөн хей, чылдарда хей-иниң ичди алыс-бүрү ажалдарында киржип келген мен.

Бистиң совет күрүне ишканалыг иштиң ала-нези дег маң ыңдыг күрүне кайда барын билбес мен. Кай-жи кыраанда дуаламчызы алар деп Хоюлда номнаан. Иччаама, мен 1952 чылдан бээр Бүрениң кыргы-наар болган инвалидтер бакынында күрүениң бүгүн халдары, газдыга кыраан назымыны чаагай чурттап эрттирип чор мен.

Совет чаамага, Коммунисттик партияга өөрүп четкиргениниң четке илергейээр өск тышпас-тыр мен.

М. ДОЛГАР, Кал-Хем, Бүрениң кыргынар болган инвалидтер бакыны.

ЧААГАЙ ЧУРТТАП ЧОР МЕН

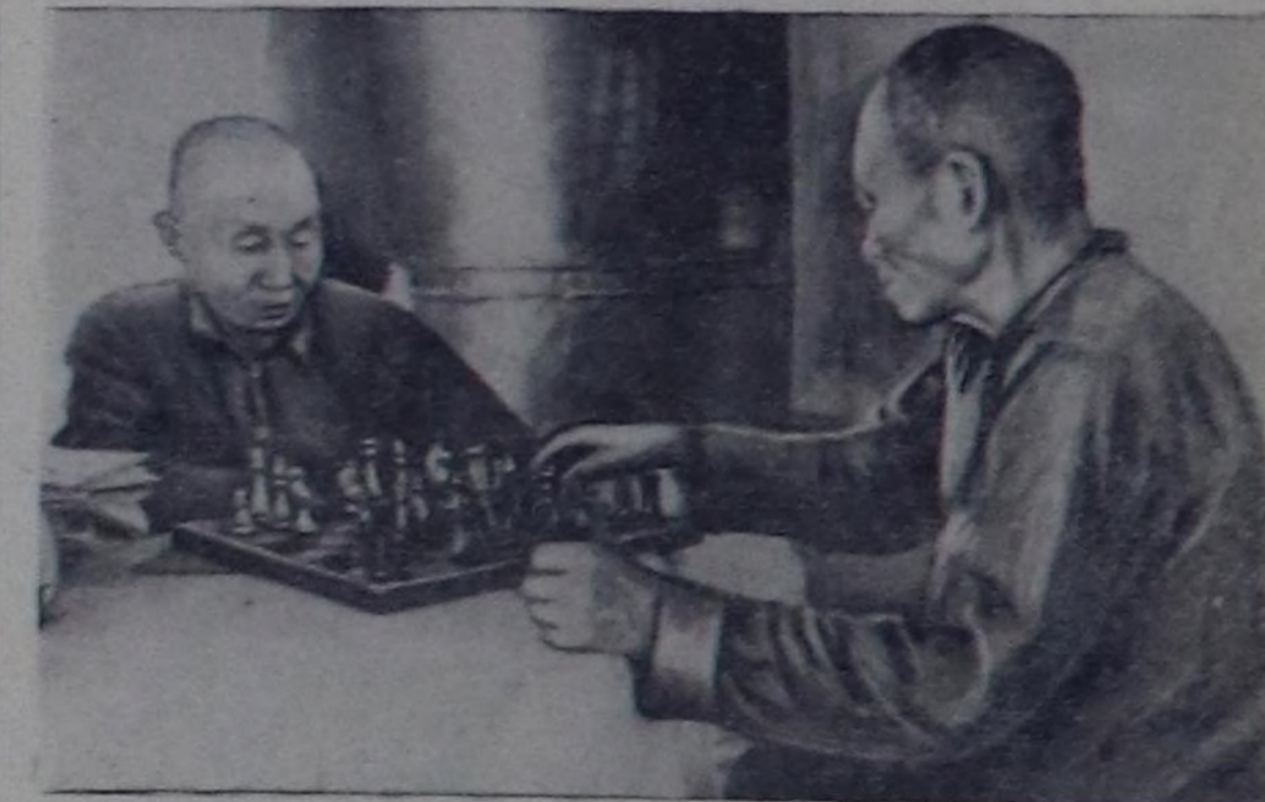
Алдан алды харыг назьлап кыраан хамааты мен. Бо чурттаалган иштиңде эрги феодалдыг ёзу-чурум-даа, амгы бистиң социалисттик чаагай чуртталганын-даа көрүп, чурттап чор мен. Шаанда феода-лдыг уезинде адым араттарынын, иланың мен иштан хергезең чоңу-лук байдалы чугаалаар аржажок берге чораян. Ол уеде хергезең ки-жиги «хергезең» деп бужал багы-биле дорамчылан адал чораян. Иччаарда хергезең артыг камгаалаар хоюлу-дүрүм-даа чок турган. Феода-лизм уезинде Бал-Доржу деп феода-лдыг хоон калдарып, кыштын соогунда доңуп, каймың иланыңе калып, өш экинде ымыдан тора чораян мен.

Хувискалаа өскөш. Тыва Арат Республиканың тургустунганы — мөөң болган мен иштан араттар-ның аас-кежиктиг уениң өзөп болган. Оон бээр өлгөн хей, чылдарда хей-иниң ичди алыс-бүрү ажалдарында киржип келген мен.

Бистиң совет күрүне ишканалыг иштиң ала-нези дег маң ыңдыг күрүне кайда барын билбес мен. Кай-жи кыраанда дуаламчызы алар деп Хоюлда номнаан. Иччаама, мен 1952 чылдан бээр Бүрениң кыргы-наар болган инвалидтер бакынында күрүениң бүгүн халдары, газдыга кыраан назымыны чаагай чурттап эрттирип чор мен.

Совет чаамага, Коммунисттик партияга өөрүп четкиргениниң четке илергейээр өск тышпас-тыр мен.

М. ДОЛГАР, Кал-Хем, Бүрениң кыргынар болган инвалидтер бакыны.

Кал-Хем районун Бүрениң кыргынар болган инвалидтер бакынында библиотека, стол оонаары, музыка хергеселдери болган өскө-даа чүдүлөр бар. Барык-ла мүн бүрү кино-чуруктарын көргүзүп турар.

Чурукта: инвалидтер Аракчаа Дондуп Серин биле Монгуш Тембел шидыраалан олуары. Фото В. Лутковгун.

Өөрүшкүлүг түңкөлдөр

Совет Эволюция ам күчүлүг, бүгү таламы-биле сайзыраңгай үлетирүп, транспорттуг, бедик механикастаттыг социалисттик кол-дору ажыл-агыйын болуп турар.

1958 чылда:

- Кач амдыралгазы—55 млн тонна чыгымы.
- Нефть тымыжы—113 млн тонна болуп турар.

Ол дээрге, амгы уеде чангыс ай дургуунда бүүдүрү бүгү 1913 чылдазында хей болуп турары ол.

Электрэнергия 233 млрд киловатт-шак чедип турар.

Ол дээрге хааның Россияныкы чылда ажалдан үндүрүп турганы хире электрэнергия ам бисте үш-ле хууде ажалдан үндүрүп турары ол.

Ам уеде ССРЭ-ниң үлетпүрү чылда 220 муң тракторлары, 10 муң ажыг экскаваторлары, 500 муң ажыг автомобильдерин бүдүрүп турар.

1913 чыл-биле деңизерге, 1958 чылда төрөлсө чүүдөлерин бүдүрүгүдө 14 катан көвүдөп турар.

Мурунку беш чылда көдөз ажыл-агый продуктуларын бүдүрери иччаар ооп турар:

- Тараа — 38 хуу,
- Хөвөн — 20 хуу,
- Лен-волокно — 76 хуу,
- Чигир өскөдү — 66 хуу,
- Ногаалар—42 хуу.

1953 чылда деңизерге, 1957 чылда мал өкмөтүнүн продуктуларын бүдүрери иччаар көвүдөн:

- эшт — 1,4 катан,
- сүт — 1,5 катан,
- чууга — 1,4 катан,
- дүк — 1,2 катан.

Союгу беш чылдарда хоорайларда болган ажалчы сууларда 216 миллион дербелчки метр шөлдүг чурттага бакыныры туттунган. Ол дээрге, 1913 чылда хааның Россияныкы бүгү хоорайларынын чурттага бакынырынын шөлдүгүн хей болуп турары ол.

Көдөз черлерде 3 миллиондон хей бакынар туттунган.

Ам уеде ССРЭ-де нийтизи-биле 50 миллион ажыг кижи өөренип турар. Чуртта 765 дөди өөрдөлгө черлери, 3,500 текникумар болган өскө-даа ортумук тускай өөрдөлгө черлери ажалдан турар.

ССРЭ-ниң Конституцияны — ажалчыларныкы болган таразчыларныкы социалисттик күрүениң, хей националларның эвиңелдешкен күрүениң Удесин хоюлуу. Совет Конституцияны тыптын төрттүңнги, оң хөгжүдөш совет тургузунуң, совет демократиянын быжыг, хөгжүп келгени-биле шуут хообалдыг.

Кижик төрөгөтөгүнүң төөгүзүдө ажалчы чоннарның күлөс соруун илереткен, оларның эрге-ажыктары камгаалаан баштайгы-ла эң демократтыг конституция бистиң чуртувуста тыптын тургустунган.

Эң баштайгы совет Конституция—1918 чылдыг июль 10-да бадыматтыган РСФСР-ниң Конституция болур. Ол Конституция Коммунисттик партияныкы ууртулганын биле чаа күрүени тургузар таламын массаларын чогаадыкчы ажыл-чорудугазының түнөли болур.

Совет эрге-чачырганың баштайгы айларында хүлөп алдыган декреттер (хоюулуру) Конституциянын чөдөлдүг тургузларыга белестек чүдүлөр болган. 1917 чылдык ноябрь 8-те (эрги сан-биле октябрь 26-да) Советтерин II Бүгү-россий съездинин декреттери, үлетүр бүдүргүлери, бакыларын, транспортту күрүениң болдуур дугайында Совет чачазыг баштайгы хоюулуру анаа хамаарып.

Бистиң чурттуг деңизеринде бактаап турар хей национал улустарның дөң эргелиг эвес чорунуң совет эрге-чачырганың декреттери ууртуван. 1917 чылдык ноябрьда үндүргөн «Россияныкы улустарының эргелериң декларациязы», база ол иштан 1918 чылдыг январыда Советтерин III Бүгү-россий съездинин хүлээп алганы «Ажалчы болган мөлчүлтүргөн улустун эргелериң декларациязы» совет Конституцияны белестөөринге калчар-даа аажок улуг ужу-дузалыг болган.

СОВЕТ КОНСТИТУЦИЯНЫҢ ХӨГЖУЛДЕЗИ

Ол декларацияларда улустарның дөң эргелери, оларнык бот-тускай-лаңыр чоруун чарлаан болган совет күрүениң организационный кол принциптерин айтыган. Иланың «Ажалчы болган мөлчүлтүргөн улустун эргелериң декларациязында» совет күрүениң кол сорулгазы—кижиги кижиниң кайдың-даа аным-бүрү мөлчүрү чоруун ууут-лаарын, мөлчүкүлери кам-хайыра-чокка баарын, нийтиледин социалисттик организационный тургузганын ылап тодаргайлаан. Октябрь революцияныкы тилдиз хүнүдүн эгелдеш, хүлээп алдыган бүгү кол декреттерин ол декларация эрге-чачырганы дөди органынын өмүзө-өндөн шындыкын бадымган. Ол декларация-биле Россия ажалчылар, солдаттар болган таразчылар депутаттарының Советтеринин республиказы кылдыр чарлаттыган.

Совет республикаларының федерацияныкы (каттыкжалымын) үндези эргелериң доктаатыншаан, Советтерин III Бүгү-россий съездинин нация бүрүзүнүн ажалчылар болган таразчылар федерацияныкы чачаанга болган өскө-даа федеративтиг албан черлеринге күзөр-бе дээрин база каныг үндезилер-биле күзөргөн боттарының төздөлгөн съездинге тускай шиптирлээрин эргениң ол декларацияга бадымган.

Баштайгы совет Конституцияны чөгөөлүг турда, «Ажалчы болган мөлчүтүргөн улустун эргелериң декларациязы» ол Конституцияга кийриде кылдыр бүгү кириген турган. Ол Конституцияда массаларын чөгөөлүг дуржулгалы түнөштөгөн, оларнык революстук чогаадыкчы чорүу-биле тургустунган бүгү чүдүлөр хоюлу чуртун ёугаар хер-ийреттинген. Ажалчы чоннарныкы чачал алган эргелериң болган ол эргелерге совет күрүениң бергени

материалдыг магадылааларын ыңды-башжыг, ажалчы чоннарга совет демократияны дегерентеийн болган өчсө магадылаалдын көргүс-кени.

Совет күрүениң кол принциптери болган ооң өчсө сорулгазы баштайгы Конституция бадымтап, совет эрге-чачырганың үндезиниң булган ооң органыныкы системаны бадымгаан.

Иштиңиң контрреволюцияныкы болган даштыкынын интервенцияныкы улур демеел чоруп турда тындалган өскө совет республикалар боттарынын конституцияларын РСФСР-ниң Конституцияныкы үлет-тери-биле чогаадым ап турган чорук өң баштайгы совет Конституцияныкы улуг ужу-дузалыг болганын хер-челдеп турар.

1922 чылдык декабрда, иччаарда туруп турган совет республика-лар—РСФСР, Украин ССР, Белорус ССР, Закавказ федерациязы (Грузия, Азербайджан, Армян республикалар) боттары өки-турамы-биле чангыс эвиңде күрүне болуп каттыжып, Совет Социалисттик Республикаларының Эвиңде кылдыр тургустунган.

Ол чорук ССРЭ-ниң күрүне тургузуун, нийти-эвиңдеги болган анаа бактааган республикаларың эргелери тодарайтын турар нийти-эвиңде конституцияныкы хүлөп алганын чачаалар-да негеп келген. Иччаарга 1924 чылдын январда Советтерин II Бүгү-эвиңде съездин ССР Эволюцияныкы Конституцияны бадым-гаан. Ол Конституция бүгү өвиңде-дешкен республикаларың өки-тура-биле каттыжканын, оларнык дөң эргелери быжылгап, бүгү-эвиңде органларының тургузуун болган хүлөлдөлгөлери тодараткан.

ССРЭ-ниң бо баштайгы Конституцияныкы үндезинге ССРЭ-ни тургузар дугайында эвиңделдешкен совет республикаларың аразында

чарган Керезинде болган Советтерин I Бүгү-эвиңде съездинде Декларацияныкында айтыктын принциптер кирген.

ССРЭ-ниң 1924 чылдагы Конституцияныкы иштани-даа, бүгү делегей-даа таламы-биле дык улуг ужу-дузалыг болган. Ол Конституцияны бадымгаан соонда, хей-хей даштыкы күрүндөр, өш иштиңде улуг буржуаз күрүндөр ССРЭ-ни хүлээп көөр ужурга таварышкан. Ол Конституцияныкы бистиң чуртувустун иччаардагы экономиканык болган политиктиг байдалын тодаргайлап турган.

Ооң соондагы уеде Коммунисттик партияныкы ууртулгалы-биле чуртуун индустриализацияны болган көдө ажыл-агыйныкы коллективизацияны боттандырганынын түнө-лиңде чуртуң социал-экономикик амдыралында улуг өскөргөндөр болган чуртылгалар болган. Иччаарга Конституцияныкы чачырганы эргезок чугула апарган.

Ону барымдалаан 1935 чылдын февралда Советтерин VII Бүгү-эвиңде съездин Конституцияга өскөрткүлөргө кирер дугайында айтырыгын чугааламша, шиптирүгүдө Конститудия каныг улаанымшыкының өскөрткүлөгөр кири-рин ол шиптирде айтыган:

а) соңдагы системаны узам демократичлар сорулга-биле ыңды-ла бончуг дөң эвес, хей чадалы, ажал соңудаларын дөң, дорт, чажыт бадымашыкының соңудалар-биле олууру; б) аңгылар күштериниң өскөрткүлөгөр холбаштып социал-экономикик чачтылгаларын Конституцияга тодарайтын көргүзөр.

Ол съездин тургустуң консти-туция комиссияныкы чогааткан Конституцияныкы төлөвилеңи Советтерин VIII ооң съездин 1936 чылдын декабрь 5-те бадымган. ССРЭ-ниң амгы Конституцияныкы

Улуг перспективалар

1959—1965 чылдарда чедип чыл планын күстөткөткөни түнөндө коммунисттик материал-техникти баазан тургустунар болган эңне сайзыраңгай капиталисттик чурттары конуну кижи бүрүзүңге оноваштыр продукция бүдүрү-таламы-биле төөгүлүг кыска хуу-саада чедер болган эртер деп кол экономиканык сорулгамы боттан-дырың шиптирлеп бадым кылдымнар.

1958 чылдазында 1965 чылда өзери:

- Улетирүгү нийти продукциязы 80 хуу,
- Шой амдырери — 65—77 хуу,
- Кач эвизилдери — 56—65 хуу,
- Прокат бүүдүрү — 52—64 хуу,
- Нефть тымыжы — 2 ажыг катан,
- Хөмүр даш — 20—23 хуу,
- Электрэнергия — 2—2,2 катан,
- Тараа—10—11 миллиард тонна болур.

Көдөз ажыл-агый продуктулары бүдүрери өзери:

- (1957 чылдазында 1965 чылда)
- Чиг хөвөн—35—45 хуу,
- Чигир өскөдү—1,8—2 катан,
- Лен-волокно—32 хуудан ажыг,
- 1958 чылдан 1965 чылда:
- Эшт — 2 катан,
- Сүт — 1,7—1,8 катан,
- Дүк — 1,7 катан,
- Чууга—1,6 катан.

1959—1965 чылдарда күрүениң капитал салымшыкының хергел-лери мурундалы чедип чыл-биле деңизерге 1959—1965 чылдарда 1,8 катан өвөр.

Ол дээрге, Совет эрге-чачырганын туруп келгенин бүгү чылдарында улус ажыл-агыйында капитал салымшыкыга деңизерге ол.

Национал орулга 1958 чылда-зында 1965 чылда 62—65 хуу өвөр.

Чедип чылдар дургуунда 15 миллион чурттага бакыныры, көдөзгө—7 миллион чыгымы бакыныр туртуулар.

Школаларга өөреникчилериң саны 1958 чылда 30 миллион кижи турганында 1965 чылда 38—40 миллион кижи чедер өвөр. Школа-интернаттарга уруулар-ның саны 14 катан көвүдөр.

Районнун партия организациясынын чугула сорулгаларынын бирээзи

СЭКП-нің XX съездинин шийт-ширлеріне баа партиянын болгаш Совет чакытын ою союда, үйдүгөн достаалары амырдыкта ботандырышпаан, Барыш-Хемчигин партия организациялары колхозчулардын культуразынын бедире болгаш чуртталганын экижер таалам-биле чамдык чедикширпей амырдыктар чурткан. Колхозчу азыл-агыларнын 70 ажыг хуузу чагайжыды туттунган бажынар чурттап турар болгаш сууржуу амырдыктар шилчкен.

Улам өрөдирген улам ичкел-кеңшөр болгаш чоңа эмнеге дүлээмчилик экижер таалам-биле азыл амырдык кылдырган. Райондук девискээринде 3 ортумак, 3 чедим чык, 2 аге школар, 10 эмнеге пункттары, 2 культура бажыны, 7 бедир клубтар, 10 библиотекар болгаш культура чырдымышканын оон-даа өскө албан черлерин азылдан турар.

Индиг болза-даа колхозчу ара-тарын культуразынын болгаш чуртталганын байдалы ам-лаа дөндөмө тургушкан. Бо дугайында тодарай чикшерини көргүзүп болур. Ноябрьнын 20-де СЭКП райкомунун II пленуму болуп эртен.

Анаа колхозчуларын культуразынын база чуртталганын байдалы болгаш оңу экижер чекмегеринин дугайында «Большевик», «Совет Тыяныч 5 чымы» колхозтарын даргаалары, СЭКП райкомунун экижунери эштер С. Чамдык, Т. Биче-оол оларын илетселдерин тыннан чурташкан.

Колхозчуларын чагайжыды туттуган чуртталга бажынарчыне шилчир амырдык темпке шыгачыр аркажок оюм чорун турар. Моңд түнөлдө райондук колхозчуларын 677 өргөлер ам-даа самдар идик өглөрдө чурташканын. «Ленин орду» колхозта 239, «Ызыл тукта»—154, «Ызыл таралы»—90 өргөлдө өгелде чурттал турар. Райондук кайы-даа колхозтарын азылдан кирген чуртталга бажынарнын хөй кезин чедир кылдырмаан. Чуртталга бажынарнын кышкыларын, клаволларын чөк, кудукар, арылганыр черлер кылдырмаан. Хөй-хөй бажынарнын шалаларын чөк, бар-даа болза будуутуумаан, бажынарнын иштин чурталышымын, сонгаларнын иштери чөк, хөй бажынар печкалары чөк. Демир оруннар, студлар студлар болгаш бажык иштин өскө-даа эржекот чуртла херекселерин аракта-ла чедикшен.

Кичкинчи культуразында болгаш кадымына чунар бажык улам ажыктыг. Индиг турбуже «Ызыл тук», «Ленин орду», «Совет Тыяныч 5 чымы» колхозтарды иштетип чунар бажынар чөк, «Большевик», «Комсомол 30 чымы» колхозтарды чунар бажынар бар болза-даа оңу ажыглабай турар.

Партия-политичтик азылды четте чорудун турарын түнөлдө, чамдык колхозчуларын, аныктарын азындыа чуртум чуртум, оорланыр болгаш аркажалар чоруктуу факультылар хөй. Колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын экижеринин айтырыгына райондук херекселерин иштетип, улам өрөдиргенди кылды, культура кылдын, район эмнеге, оларын чер-черде талалары өзөш кичеңтей салып турар. «Со-

вет Тыяныч 5 чымы» колхоз (даргаалы эш Биче-оол) клуб туугун салаалды турар. Мында колхозчуларнын болгаш интеллигенттеринин культурулук дымтамылга өрттирер, кино, концерт көөр чери чөк. Азылдан турар клубтар, библиотекалар, эмнеге пункттары оңар ыша-биле четче хандырмаан.

Чонкуд хун бүрү херекселер бажынар районда өзөш дээрин областык база райондук херекселер иштетилдеринин удурткучуларына эки бидингер. Индиг турбуже районда барык-ла бир миллтен ашка түндүг спирт айmaan өсөртүп өскөлген.—Оңу келер чыдык май айга чедир чарыдан төтөш-тир бис—деп, райпо даргазы эш Найматов талышыраап турар. Оңу орунуга азыл-бүрү пөс айmaan, кылгылгы иштетип, даштым хөп айmaan, шайын, бажык херекселерин, сана айmaan болгаш калбак херекселерин оон-даа өскө бараанарын келер чыдык майга чедир садыган төтөш кылдыр өсөртүп өскөлген болза, колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын экижеринге улам уюр-дузалык болур ийик.

Бо бүгү демлектигинен четте-теринд кол чыдаганын болза СЭКП райкомунун бюрөү болгаш райууском колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын үндөини-биле экижеринин айтырыгына кичеңтейин өзөш салып, ол политичтик чугула айтырыгына ботандырып таалам-биле партия аге организацияларындан, бедир Советтерден, колхозтарын баштаар черлеринде болгаш албан черлеринин удурткучуларында негедени күш-теңдирбөөнө болур.

СЭКП обкомунун V пленумунун достаалында айтылган болза: «Колхозчу араатарын культуразынын бедир болгаш чуртталганын үндөини-биле экижерин: колхозчу суурларын, бажык бүртүрү чагайжыдырып, бажык азылны культурулук чорударынн чамчымы болгаш чуртталганын өг-бүтө бүртүргө хун бүрү өрөдир чачыктарын областык партия организацияларынын кол сорулгаларынн бирээзи деп санаар».

Манда үндөйлөп, СЭКП-нин Барыш-Хемчиг районунун бюрөү болгаш райууском колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын экижерин таалам-биле чамдык практиктер хемчегелерин азылдан кылган. Идиги бугу колхозчуларын сууржуу чуртталгага бүрүн шилчирини чөккү ийн чыл иштине дозар. Ол сорулда-биле 1959—1960 чылдарын дугузуна 755 чуртталга бажынарнын түдөр.

Азылдан кирген болза-даа чедир кылдырмаан чуртталга бажынарнын кышкыларын, клаволларын кыгыры, шалаларын будуурун, иштан чурталганын болгаш херик калжаларын кышын 1959 чыдын дугузунда дозар. Культуралук амырдык, өң өңи арыт-шевэр дөш социалистик чарышты колхозчу суурлар, кудумчулар, кварталдар болгаш колхозтар азынга организастан чорудар.

Бедир Советтеринд чанында чуртталга комиссарын тургускан, олар түс-түс бажыккер дамчыштыр херекжерини хөй бажынарнын, хөп чуртуна болгаш даараарынга, бажык иштан арыт-сидиг тургуза-

рынга өрөдир азылды өгөлдө бер-генер.

Бар турар культурамандырал болгаш бүдүргө туугаларын азылдан экижиринишаан, аңа неместир шеколларын, интернаттарын, уруглар садтарынын болгаш яслилерин, бөжүлгө бажынарнын, эмнеге пункттарынын, столоваларын, хөб бажынар черлерин, клубтарын, кызыл булчунарнын, кунар бажынарнын, иштанин кудустарын, арылганыр черлерин туугаларын 1960 чылда дозарын түс-түс колхозтар айы-биле планнаан.

Колхозтар бүртүргө туугу бүдүрер, чуртай өрөдир бүдүргөлөрүн, дөрбөлөрүн болгаш чазаныр мастеркалаларын организастан тур-гузар. Колхозтарын электростанцияларынын база ыша дилер машиналарынын азылдан үндөини-биле экижер.

Колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын экижер херекче идешкейлик киржини райондук азыл-агы, үзөтпүр, хөй-иштин организацияларында болгаш интеллигенттеринин СЭКП райкомунун бюрөү неген турар. Оңу дугуржуу чуртаалар талөдө бо чылдык дөлабир, келер чыдык январь, февраль айларынын иштине албан черлерин удурткучуларын, интеллигенттерин болгаш комсомолчуларын түс-түс хурааларын өрттирери планда бөрдүтүн.

Колхозчуларын сууржуу амырдык иштетилдерин, колхозчу суурларын чагайжыдырынга туугу бригадаларын чугула рөлдү ойнар. Идиги турбуже, колхозтарды туугу бригадалары доктаамал өзөс азылдан турар. Колхозчу араатарын сууржуу амырдык иштетилерин хөжүм турарынн база бир кол чыдаганын шак мында. Райууском колхозтар туугу кылдын (өргөлектин эш Кучер) колхозтарга туугу таалам-биле техниктиг болгаш организацик дузамы четпес көргүзүп келген.

Колхозтар туугу азылдан шак мында чедир үнөш дөш чорук чорук моон сонгар канчал-баа бөдүрү бас херек. Доктаамал азылдан турар бригадаларын организастан тур-гускан, оларын автомашиналар-биле болгаш өскө-даа тыгтар күштер-биле хандырын, туугуларын күжү өскөр азылдан чоруктуу сон-сидир херек. Чүтө мындааа колхозчуларын сууржуу амырдык бүрүн шилчирер, колхозчу суурларын чагайжыдыр сорууганын чедикширини иштетилер болур бис.

Партия организацияларынын үндөлдөгөи болза, колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын экижерин таалам-биле чамдык практиктер хемчегелерин азылдан кылган. Идиги бугу колхозчуларын сууржуу чуртталгага бүрүн шилчирини чөккү ийн чыл иштине дозар. Ол сорулда-биле 1959—1960 чылдарын дугузуна 755 чуртталга бажынарнын түдөр.

Азылдан кирген болза-даа чедир кылдырмаан чуртталга бажынарнын кышкыларын, клаволларын кыгыры, шалаларын будуурун, иштан чурталганын болгаш херик калжаларын кышын 1959 чыдын дугузунда дозар. Культуралук амырдык, өң өңи арыт-шевэр дөш социалистик чарышты колхозчу суурлар, кудумчулар, кварталдар болгаш колхозтар азынга организастан чорудар.

Бедир Советтеринд чанында чуртталга комиссарын тургускан, олар түс-түс бажыккер дамчыштыр херекжерини хөй бажынарнын, хөп чуртуна болгаш даараарынга, бажык иштан арыт-сидиг тургуза-

рынга өрөдир азылды өгөлдө бер-генер.

Бар турар культурамандырал болгаш бүдүргө туугаларын азылдан экижиринишаан, аңа неместир шеколларын, интернаттарын, уруглар садтарынын болгаш яслилерин, бөжүлгө бажынарнын, эмнеге пункттарынын, столоваларын, хөб бажынар черлерин, клубтарын, кызыл булчунарнын, кунар бажынарнын, иштанин кудустарын, арылганыр черлерин туугаларын 1960 чылда дозарын түс-түс колхозтар айы-биле планнаан.

Колхозтар бүртүргө туугу бүдүрер, чуртай өрөдир бүдүргөлөрүн, дөрбөлөрүн болгаш чазаныр мастеркалаларын организастан тур-гузар. Колхозтарын электростанцияларынын база ыша дилер машиналарынын азылдан үндөини-биле экижер.

Колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын экижер херекче идешкейлик киржини райондук азыл-агы, үзөтпүр, хөй-иштин организацияларында болгаш интеллигенттеринин СЭКП райкомунун бюрөү неген турар. Оңу дугуржуу чуртаалар талөдө бо чылдык дөлабир, келер чыдык январь, февраль айларынын иштине албан черлерин удурткучуларын, интеллигенттерин болгаш комсомолчуларын түс-түс хурааларын өрттирери планда бөрдүтүн.

Колхозчуларын сууржуу амырдык иштетилдерин, колхозчу суурларын чагайжыдырынга туугу бригадаларын чугула рөлдү ойнар. Идиги турбуже, колхозтарды туугу бригадалары доктаамал өзөс азылдан турар. Колхозчу араатарын сууржуу амырдык иштетилерин хөжүм турарынн база бир кол чыдаганын шак мында. Райууском колхозтар туугу кылдын (өргөлектин эш Кучер) колхозтарга туугу таалам-биле техниктиг болгаш организацик дузамы четпес көргүзүп келген.

Колхозтар туугу азылдан шак мында чедир үнөш дөш чорук чорук моон сонгар канчал-баа бөдүрү бас херек. Доктаамал азылдан турар бригадаларын организастан тур-гускан, оларын автомашиналар-биле болгаш өскө-даа тыгтар күштер-биле хандырын, туугуларын күжү өскөр азылдан чоруктуу сон-сидир херек. Чүтө мындааа колхозчуларын сууржуу амырдык бүрүн шилчирер, колхозчу суурларын чагайжыдыр сорууганын чедикширини иштетилер болур бис.

Партия организацияларынын үндөлдөгөи болза, колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын экижерин таалам-биле чамдык практиктер хемчегелерин азылдан кылган. Идиги бугу колхозчуларын сууржуу чуртталгага бүрүн шилчирини чөккү ийн чыл иштине дозар. Ол сорулда-биле 1959—1960 чылдарын дугузуна 755 чуртталга бажынарнын түдөр.

Азылдан кирген болза-даа чедир кылдырмаан чуртталга бажынарнын кышкыларын, клаволларын кыгыры, шалаларын будуурун, иштан чурталганын болгаш херик калжаларын кышын 1959 чыдын дугузунда дозар. Культуралук амырдык, өң өңи арыт-шевэр дөш социалистик чарышты колхозчу суурлар, кудумчулар, кварталдар болгаш колхозтар азынга организастан чорудар.

Бедир Советтеринд чанында чуртталга комиссарын тургускан, олар түс-түс бажыккер дамчыштыр херекжерини хөй бажынарнын, хөп чуртуна болгаш даараарынга, бажык иштан арыт-сидиг тургуза-

рынга өрөдир азылды өгөлдө бер-генер.

Бар турар культурамандырал болгаш бүдүргө туугаларын азылдан экижиринишаан, аңа неместир шеколларын, интернаттарын, уруглар садтарынын болгаш яслилерин, бөжүлгө бажынарнын, эмнеге пункттарынын, столоваларын, хөб бажынар черлерин, клубтарын, кызыл булчунарнын, кунар бажынарнын, иштанин кудустарын, арылганыр черлерин туугаларын 1960 чылда дозарын түс-түс колхозтар айы-биле планнаан.

Колхозтар бүртүргө туугу бүдүрер, чуртай өрөдир бүдүргөлөрүн, дөрбөлөрүн болгаш чазаныр мастеркалаларын организастан тур-гузар. Колхозтарын электростанцияларынын база ыша дилер машиналарынын азылдан үндөини-биле экижер.

Колхозчуларын культуразынын болгаш чуртталганын экижер херекче идешкейлик киржини райондук азыл-агы, үзөтпүр, хөй-иштин организацияларында болгаш интеллигенттеринин СЭКП райкомунун бюрөү неген турар. Оңу дугуржуу чуртаалар талөдө бо чылдык дөлабир, келер чыдык январь, февраль айларынын иштине албан черлерин удурткучуларын, интеллигенттерин болгаш комсомолчуларын түс-түс хурааларын өрттирери планда бөрдүтүн.

Колхозчуларын сууржуу амырдык иштетилдерин, колхозчу суурларын чагайжыдырынга туугу бригадаларын чугула рөлдү ойнар. Идиги турбуже, колхозтарды туугу бригадалары доктаамал өзөс азылдан турар. Колхозчу араатарын сууржуу амырдык иштетилерин хөжүм турарынн база бир кол чыдаганын шак мында. Райууском колхозтар туугу кылдын (өргөлектин эш Кучер) колхозтарга туугу таалам-биле техниктиг болгаш организацик дузамы четпес көргүзүп келген.

Колхозтар туугу азылдан шак мында чедир үнөш дөш чорук чорук моон сонгар канчал-баа бөдүрү бас херек. Доктаамал азылдан турар бригадаларын организастан тур-гускан, оларын автомашиналар-биле болгаш өскө-даа тыгтар күштер-биле хандырын, туугуларын күжү өскөр азылдан чоруктуу сон-сидир херек. Чүтө мындааа колхозчуларын сууржуу амырдык бүрүн шилчирер, колхозчу суурларын чагайжыдыр сорууганын чедикширини иштетилер болур бис.

Хөй уругларын не Тас Моңгуш Дарычалонанын хөрдөди «Иенин, адыры» өрөдиги бирги, ийги, үшкү чөргө болгаш «Мадыр-ие» деп бедир аттын алтын сылымын чынап турар. Ол 10 уругларын кези.

Шаандакы үдө Моңгуш Тас ышканы хөй уругтуң илер өзөш мамалык-биле туттунуп, самдар өөнтө хөй азы-туугу бастырып, оларын канчал-чөөн өстүрүп азыр чөөр деп мунгадан чөргөни бидиңгир. Ам совет Конституциянын үндөинде хөй уругтуң илер чүтө уруг-ларын азыраар дөш дугун харааны олар өзөс, харын оларын артемениг, күш-ажыкта ынак, културмат кышкыр кылдыр өстүрүшканын, иштанин кыдык-даа азыл-агы боттары азылдан артапты болганын.

Мадыр-ие Тас Өвүр районун «Торгалы» көдө азыл-агы артемин кезигип. Ол уругларынн адыл-биле кады 1952 чылдан бөөр төрөш колхозунун хөй малдан, артемениг дээр малчыларнын бирээзи болуп турарлар.

— Бистик партианын болгаш чааадым чаш кышкыр дугайында оңа-сагыш салып турар. Мөң уругларынн дөрттү школада өрөтпүрүрүр, оларын бирээзи интернатта күрөткөн халас хандырылганмын. Оң уугуларын тусайланын чөргү барганар, школа назымы четпөөнери бөдүрүстө. Оларын ижер-чир-рин, илик-хөш бисте дөндөр чөк болган. Ай санында кол-

хозустан 100 ажык рубльди авансыга ал, а хөй уругларын дөш күрөндө 250 рубльди ай санында халас четирип түр бис. Оң мыкчыл чыл төвтүргө күш-хүнтөгө азыр ажымын мырдай өртөтпөсө алар болбойт. Бо чачым мең «Мадыр-ие» деп бедир атты тымыскаынга өрөөн сеткилини илердиңтер өс тмпаас кең—деп Моңгуш Тас өртүштүтүп чуртаалан олтурар.

Хөйжү мадыр-иенин өг-бүдөдө 6 чыл дугузуна иштенин малын менди кадарып турар. Баштайгы чылда хүлөш алган бир кодан кыс хураганарын иби чыл болган союда нарын дүстү кошкарлар-биле адырыштып, хайналган өл-дөөн. Чалын төртүткөн бирги сагалдык хайнак хураганарын күске чедир илер-биле кады доруктурган, күдүн өскө малчыга үзүп бериптир турган. Ортумаа-биле төртүрү 100 хойлан 100-тен күдү өзөс хураганарын ап келген. Дөрт чыл дугузунда муң ажык хураганын колхозунун байлаанга немен берген. Бо чылын күдү хойларын үзүп берипте, боттарына хайнак хураганарын арттырып ап, моон сонгар колхозга хөй чартык нарын дүстү бөөр сорулган салган.

Бо чылын Моңгуш Тас хойларын бөдү кадарып турда, оң уругларынн азыл азыл Осурабай 10 ажык тонна ситенин бөдөттөн. Октябрь айда хөй кадарарын болгаш азда өскө ажылды боз ол бо бөдү ханылап турда, Осурабай кыштанан септе-геян кылган.

Хөй уругларын не Тас Моңгуш Дарычалонанын хөрдөди «Иенин, адыры» өрөдиги бирги, ийги, үшкү чөргө болгаш «Мадыр-ие» деп бедир аттын алтын сылымын чынап турар. Ол 10 уругларын кези.

Шаандакы үдө Моңгуш Тас ышканы хөй уругтуң илер өзөш мамалык-биле туттунуп, самдар өөнтө хөй азы-туугу бастырып, оларын канчал-чөөн өстүрүп азыр чөөр деп мунгадан чөргөни бидиңгир. Ам совет Конституциянын үндөинде хөй уругтуң илер чүтө уруг-ларын азыраар дөш дугун харааны олар өзөс, харын оларын артемениг, күш-ажыкта ынак, културмат кышкыр кылдыр өстүрүшканын, иштанин кыдык-даа азыл-агы боттары азылдан артапты болганын.

Мадыр-ие Тас Өвүр районун «Торгалы» көдө азыл-агы артемин кезигип. Ол уругларынн адыл-биле кады 1952 чылдан бөөр төрөш колхозунун хөй малдан, артемениг дээр малчыларнын бирээзи болуп турарлар.

— Бистик партианын болгаш чааадым чаш кышкыр дугайында оңа-сагыш салып турар. Мөң уругларынн дөрттү школада өрөтпүрүрүр, оларын бирээзи интернатта күрөткөн халас хандырылганмын. Оң уугуларын тусайланын чөргү барганар, школа назымы четпөөнери бөдүрүстө. Оларын ижер-чир-рин, илик-хөш бисте дөндөр чөк болган. Ай санында кол-

хозустан 100 ажык рубльди авансыга ал, а хөй уругларын дөш күрөндө 250 рубльди ай санында халас четирип түр бис. Оң мыкчыл чыл төвтүргө күш-хүнтөгө азыр ажымын мырдай өртөтпөсө алар болбойт. Бо чачым мең «Мадыр-ие» деп бедир атты тымыскаынга өрөөн сеткилини илердиңтер өс тмпаас кең—деп Моңгуш Тас өртүштүтүп чуртаалан олтурар.

Хөйжү мадыр-иенин өг-бүдөдө 6 чыл дугузуна иштенин малын менди кадарып турар. Баштайгы чылда хүлөш алган бир кодан кыс хураганарын иби чыл болган союда нарын дүстү кошкарлар-биле адырыштып, хайналган өл-дөөн. Чалын төртүткөн бирги сагалдык хайнак хураганарын күске чедир илер-биле кады доруктурган, күдүн өскө малчыга үзүп бериптир турган. Ортумаа-биле төртүрү 100 хойлан 100-тен күдү өзөс хураганарын ап келген. Дөрт чыл дугузунда муң ажык хураганын колхозунун байлаанга немен берген. Бо чылын күдү хойларын үзүп берипте, боттарына хайнак хураганарын арттырып ап, моон сонгар колхозга хөй чартык нарын дүстү бөөр сорулган салган.

Бо чылын Моңгуш Тас хойларын бөдү кадарып турда, оң уругларынн азыл азыл Осурабай 10 ажык тонна ситенин бөдөттөн. Октябрь айда хөй кадарарын болгаш азда өскө ажылды боз ол бо бөдү ханылап турда, Осурабай кыштанан септе-геян кылган.

Хөй уругларын не Тас Моңгуш Дарычалонанын хөрдөди «Иенин, адыры» өрөдиги бирги, ийги, үшкү чөргө болгаш «Мадыр-ие» деп бедир аттын алтын сылымын чынап турар. Ол 10 уругларын кези.

Шаандакы үдө Моңгуш Тас ышканы хөй уругтуң илер өзөш мамалык-биле туттунуп, самдар өөнтө хөй азы-туугу бастырып, оларын канчал-чөөн өстүрүп азыр чөөр деп мунгадан чөргөни бидиңгир. Ам совет Конституциянын үндөинде хөй уругтуң илер чүтө уруг-ларын азыраар дөш дугун харааны олар өзөс, харын оларын артемениг, күш-ажыкта ынак, културмат кышкыр кылдыр өстүрүшканын, иштанин кыдык-даа азыл-агы боттары азылдан артапты болганын.

Мадыр-ие Тас Өвүр районун «Торгалы» көдө азыл-агы артемин кезигип. Ол уругларынн адыл-биле кады 1952 чылдан бөөр төрөш колхозунун хөй малдан, артемениг дээр малчыларнын бирээзи болуп турарлар.

— Бистик партианын болгаш чааадым чаш кышкыр дугайында оңа-сагыш салып турар. Мөң уругларынн дөрттү школада өрөтпүрүрүр, оларын бирээзи интернатта күрөткөн халас хандырылганмын. Оң уугуларын тусайланын чөргү барганар, школа назымы четпөөнери бөдүрүстө. Оларын ижер-чир-рин, илик-хөш бисте дөндөр чөк болган. Ай санында кол-

хозустан 100 ажык рубльди авансыга ал, а хөй уругларын дөш күрөндө 250 рубльди ай санында халас четирип түр бис. Оң мыкчыл чыл төвтүргө күш-хүнтөгө азыр ажымын мырдай өртөтпөсө алар болбойт. Бо чачым мең «Мадыр-ие» деп бедир атты тымыскаынга өрөөн сеткилини илердиңтер өс тмпаас кең—деп Моңгуш Тас өртүштүтүп чуртаалан олтурар.

Хөйжү мадыр-иенин өг-бүдөдө 6 чыл дугузуна иштенин малын менди кадарып турар. Баштайгы чылда хүлөш алган бир кодан кыс хураганарын иби чыл болган союда нарын дүстү кошкарлар-биле адырыштып, хайналган өл-дөөн. Чалын төртүткөн бирги сагалдык хайнак хураганарын күске чедир илер-биле кады доруктурган, күдүн өскө малчыга үзүп бериптир турган. Ортумаа-биле төртүрү 100 хойлан 100-тен күдү өзөс хураганарын ап келген. Дөрт чыл дугузунда муң ажык хураганын колхозунун байлаанга немен берген. Бо чылын күдү хойларын үзүп берипте, боттарына хайнак хураганарын арттырып ап, моон сонгар колхозга хөй чартык нарын дүстү бөөр сорулган салган.

Бо чылын Моңгуш Тас хойларын бөдү кадарып турда, оң уругларынн азыл азыл Осурабай 10 ажык тонна ситенин бөдөттөн. Октябрь айда хөй кадарарын болгаш азда өскө ажылды боз ол бо бөдү ханылап турда, Осурабай кыштанан септе-геян кылган.

Хөй уругларын не Тас Моңгуш Дарычалонанын хөрдөди «Иенин, адыры» өрөдиги бирги, ийги, үшкү чөргө болгаш «Мадыр-ие» деп бедир аттын алтын сылымын чынап турар. Ол 10 уругларын кези.

Шаандакы үдө Моңгуш Тас ышканы хөй уругтуң илер өзөш мамалык-биле туттунуп, самдар өөнтө хөй азы-туугу бастырып, оларын канчал-чөөн өстүрүп азыр чөөр деп мунгадан чөргөни бидиңгир. Ам совет Конституциянын үндөинде хөй уругтуң илер чүтө уруг-ларын азыраар дөш дугун харааны олар өзөс, харын оларын артемениг, күш-ажыкта ынак, културмат кышкыр кылдыр өстүрүшканын, иштанин кыдык-даа азыл-агы боттары азылдан артапты болганын.

Мадыр-ие Тас Өвүр районун «Торгалы» көдө азыл-агы артемин кезигип. Ол уругларынн адыл-биле кады 1952 чылдан бөөр төрөш колхозунун хөй малдан, артемениг дээр малчыларнын бирээзи болуп турарлар.

— Бистик партианын болгаш чааадым чаш кышкыр дугайында оңа-сагыш салып турар. Мөң уругларынн дөрттү школада өрөтпүрүрүр, оларын бирээзи интернатта күрөткөн халас хандырылганмын. Оң уугуларын тусайланын чөргү барганар, школа назымы четпөөнери бөдүрүстө. Оларын ижер-чир-рин, илик-хөш бисте дөндөр чөк болган. Ай санында кол-

хозустан 100 ажык рубльди авансыга ал, а хөй уругларын дөш күрөндө 250 рубльди ай санында халас четирип түр бис. Оң мыкчыл чыл төвтүргө күш-хүнтөгө азыр ажымын мырдай өртөтпөсө алар болбойт. Бо чачым мең «Мадыр-ие» деп бедир атты тымыскаынга өрөөн сеткилини илердиңтер өс тмпаас кең—деп Моңгуш Тас өртүштүтүп чуртаалан олтурар.

Хөйжү мадыр-иенин өг-бүдөдө 6 чыл дугузуна иштенин малын менди кадарып турар. Баштайгы чылда хүлөш алган бир кодан кыс хураганарын иби чыл болган союда нарын дүстү кошкарлар-биле адырыштып, хайналган өл-дөөн. Чалын төртүткөн бирги сагалдык хайнак хураганарын күске чедир илер-биле кады доруктурган, күдүн өскө малчыга үзүп бериптир турган. Ортумаа-биле төртүрү 100 хойлан 100-тен күдү өзөс хураганарын ап келген. Дөрт чыл дугузунда муң ажык хураганын колхозунун байлаанга немен берген. Бо чылын күдү хойларын үзүп берипте, боттарына хайнак хураганарын арттырып ап, моон сонгар колхозга хөй чартык нарын дүстү бөөр сорулган салган.

Бо чылын Моңгуш Тас хойларын бөдү кадарып турда, оң уругларынн азыл азыл Осурабай 10 ажык тонна ситенин бөдөттөн. Октябрь айда хөй кадарарын болгаш азда өскө ажылды боз ол бо бөдү ханылап турда, Осурабай кыштанан септе-геян кылган.

Хөй уругларын не Тас Моңгуш Дарычалонанын хөрдөди «Иенин, адыры» өрөдиги бирги, ийги, үшкү чөргө болгаш «Мадыр-ие» деп бедир аттын алтын сылымын чынап турар. Ол 10 уругларын кези.

Шаандакы үдө Моңгуш Тас ышканы хөй уругтуң илер өзөш мамалык-биле туттунуп, самдар өөнтө хөй азы-туугу бастырып, оларын канчал-чөөн өстүрүп азыр чөөр деп мунгадан чөргөни бидиңгир. Ам совет Конституциянын үндөинде хөй уругтуң илер чүтө уруг-ларын азыраар дөш дугун харааны олар өзөс, харын оларын артемениг, күш-ажыкта ынак, културмат кышкыр кылдыр өстүрүшканын, иштанин кыдык-даа азыл-агы боттары азылдан артапты болганын.

Мадыр-ие Тас Өвүр районун «Торгалы» көдө азыл-агы артемин кезигип. Ол уругларынн адыл-биле кады 1952 чылдан бөөр төрөш колхозунун хөй малдан, артемениг дээр малчыларнын бирээзи болуп турарлар.

— Бистик партианын болгаш чааадым чаш кышкыр дугайында оңа-сагыш салып турар. Мөң уругларынн дөрттү школада өрөтпүрүрүр, оларын бирээзи интернатта күрөткөн халас хандырылганмын. Оң уугуларын тусайланын чөргү барганар, школа назымы четпөөнери бөдүрүстө. Оларын ижер-чир-рин, илик-хөш бисте дөндөр чөк болган. Ай санында кол-

хозустан 100 ажык рубльди авансыга ал, а хөй у

Чаа ясли

Кызы хоорайда уруулар яслилеринин болган саатарынын салым чык санында улам-на өзүн турар. Чоокта чаа хоорайдын кадык камгала калдык Сельская куудукчулук № 26 бакжыда уруулардын 30 өрүктүгү чаа яслинин ажитык. Ясли чаа ажитыктын турар болжак бооры чаштарын догду, сергелек өзү, дургуларга бүгү-ле таарымчалык күндөрүн тургускан. Бүгү дөнтүктө, урууларга таарымчалык дөнтү өрүктөрүн болган ясли-бүрү өйбөзүктөрүн мында беткезген.

Чайгы үдө яслинин иштинге өзгөчө багымы дөнтү чөм бөлөккөр кунья кыдыр бичири бажымчытышты оон-биле кожа тууун тургускан.

Чурукта: ажаакчы Березинин бичири чаштарга дүштөк чөм берип турары.

Фотосүз болган өзү В. Лутковтуу.

Шыдыра

Область чемпионатында

Областың сан кыдырнын хурал-дары азы ыркым-на чүвө: чүгө шадыра шактарынын токуддурган ажидаары диниымар. Берүктүгүр баш-ла аажок оожук кирип келтиркен, арзында азар сымары-жып турарар. Чок, шымылда илди ыркым чүвө чок, 7 халдерде илди түдүчүктү чөмүп турган.

Сески салымшык ак тала-биле ой-нашарын халдышым кымын турары-биле оюа малайым турган. Кени-Лонсан (Кызыл) Чапайым (Кызыл) атакаам-биле чымыр кылаш-таам, ноянын озуртуп кыян. Беркувич Чидүктү бир тергегин адыр шалап алган, дүжүп берикшикте абыдаан. Кунтаараң (Сут-Хал) Тамбаны (Баш-Хал) атакаам, өзүн күштөлдүрүп шыдапай, хаймын-нашкан. Ежелыштуу (Баш-Хал) Мартельян (Чаш-Хал) оптут көшөрүн кылып турган, дүжүп берикшиктге таварыштырган. Маргылдыны бир лидери Шингия (Кызыл) Ламжааны (Эрпий) таш-биле чик уткан. Кыргыс (Улут-Хал) — Илж-

Сөрүй (Эрпий) оларнын салымы 5 пак үрүгүчүдөш, хайым бооп доо-зудган.

Братчиков (Бай-Тайга) Полчанюв (Кызыл) доран удар турган. Полчанюв артан чик чөсөктөрүн кабар халдыртып турган. Братчиковтуң ноянын хал ортуунга сотка озуртуп кыян. Ийги чөргө-нин шыдырачымын Братчиков ил-дик улу чаштыртым кылаш, азы-рынчы кайы чоран санынчы ор-нууга тыркым алган.

Сески салымшыктын сөөлдөгү Беркувич 9 салыглардан 7,5; Шин-гия — сес салыглардан 7; ил-дөн (Кызыл) салыгым. Оон дара-зында Полчанюв (Кызыл) — 3,5; Мартельян (Чаш-Хал) — 4,5; Чапай (Кызыл) — 4 салыгдары бо-луп, лидерлерин даразында чөмүп турарар.

С. ОДАЙ-ӨӨЛ.

Редакторнун оралакчысы Д. Б. БАЙЫР-ӨӨЛ.

Франциянын Национал хуралында сонгулдаларнын түннели

ПАРИЖ. декабрь 1. (СЭТА-нын корр. В. Сысоев). Иштики херектер министрлинин чарлааны, национал хуралга сонгулдаларнын ийги элечтиги баштайгы түннелерини өзүгүр алырга, 465-тен 464 депутаттар озуттары (Борские балылашкынын түннелеринин дугайында мекелер чок) мынчалдыр хуваалган:

Франциянын Коммунисттик партиясы 10, француз социалисттик партия 40, чөөн үдөлдүг өскө бөдүктөр 2, «чөөн үдөлдүг төнтү» джир бөдүктөр 8, радикалдарнын болган радикал-социалисттерин республиканчы партиясы 13, ЮНР («Республиканы камгалаарынын Эвилели» дээр, информация министр Ж. Сустье баштаан ажилде» партия 187, «Хамаарышпас республиканчыларнын болган тарааччыларнын национал төвү 120, МРП («Улустун республиканчы шикчөөшкөн» 144, «Християн демократтык партия» (удуртукчуу Жорж Бизо) 13, яны-бүрү бөдүктөр 27 озуттарын алгалыан.

Ийги элеч болза парламентте озуттарын хуваалдыр дөш Барыны үдөлдүг партияларын ара-зында чакыт дугуркулдарнын болган салдылашкынын дугайында бөдүктөр деп чугаалал болду. Чөнтүг өскө болган антидемократтык сонгулда системасы ол стучелешкенинде болган салдылашкынына кажан-да мындыг кемчөөлдүг илди берип көрбөш. Чаа парламент мынчалдыр төлөө-лөтө чок болганым балылашкынын ийги бичири элечтинин үдөлдүг 4 миллион чытам бадыйлашкынын чыгган Коммунисттик партия 19 озуттарын алган, мынчаларга 3600 муң бадыйлашкынын чыгган ЮНР партия 187 озуттарын алган ол фактында бейиз барымдалай чуга-алал болду.

Мынчанган, Коммунисттик партиянын кандидаттары дөш бадый-лаш миллион-миллион сонгуучулар парламентте төлөөлөгөн чок бол-ган. Чөөн үдөлдүг өскө-да партия-ларнын кандидаттары дөш чаа чакырыкчы партияларын саныга кыдыр турар социалисттик партия-нын кандидаттары дөш элөөн хей

Алжир Республиканың түр чазааның медеглели

КАИР. (СЭТА). Каир радиоууну дачыктыканы өзүгүр алырга, Алжир Республиканын түр чаза медег-лел чарлап, француз армиянын ду-залы-биле Алжирге чөртүгөн сонгу-даларын ол медеглелинде бурду шардан. Алжирдин чаза бо сонгу-даларын хулаш көрбөш турар деп медеглеледе чугаалал турар.

Алжир улус бо сонгулдаларын түннелеринин бөдүгү мываныз ал-бан кыдыр санавайы турар болган оларнын-биле канчан-да чөшшө-рөшпөс деп медеглеледе айтып тур-ар. Чүгө дөргө бо сонгулдалар Француз эрге-чакыргаларнын бол-ган шериглерини талаамында мй-мышыкынын болган деринлаш-кынны байдаларында өртөн, мын-чаларга Алжирде француз шеригле-рини саны амы үдө 600 муң кизи чөдүп турар.

Бундестагтын фракциялары-биле Берлин айтырынын дугайында Аденгаурин чөвүлөл хуралы

БОНИ. (СЭТА). ГФР-нин канцлери Аденгаурге бундестагтын фракция-ларынн төлөөлөкчлеринин декабрь 1-де чөвүлөл хуралы болган, анза Берлин айтырын чугаалашкы көр-гөн. ГФР-нин дашткы херектер ми-нистри Брентаво база чөвүлөл хуралга киришкен. Ол чугаалаш-кышыкынар дооулган сонда чараан дөчү дындадыг айтып турары болза, ол чугаалашкыны-нар «бүтүрөдик» бөдүш-шымар-дыг болган болган үрүгүчүлөр анаар. ГСДП-нин «социал демократ-тилер президенти» дээр партияга бөдөленинин дындадыгынын бар-ымдалаары алырга, французиян удуртукчулары анаа бөдүш нечтерин эрге-ажым болган саналын херекке албай, Берлин айтыры-нын талазы-биле совет саналдарын хулашкөн. Оң-биле калы ГСДП-нин партияга бөдөлгөн ГФР-нин дашткы политикасында өртөн үдөлдүг өйүр шактырган формулаларына удурланып турар. «Эрткин адгал-даларын карав кызыл үрүгүчүлөп болбас. Ол чөмү Берлинге болган Германия айтырым күштөдирин бейиз болуп ийик» деп партияга бөдөлгөн бөдөлгөн.

АКШ-тын камгала министрствозунуң дындады

ВЬО-ПОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшл агентлигинин корреспондентин камгала министр-ствозунуң даразындагы тускай медеглели Флорид штатта Канавал-дан дачыктыган: «Диптер

Индонезиянын парламентиизинде

ЖАКАРТА. (СЭТА). Индонезияда голланд бүүдүргөлери национали-сттар дугайында хоюгу төлөөлөк-чын индонез парламент чүүдүлө-лүп көргөн. Мажунинг партиязы-нын болган католикттик партиянын

аразынга ужутор релетаны диптер арзынын барык 5 муң 500 далай мила хемчөөлөгөн денештир ше-веде кыдыр сорулга-биле ноябрь 28-те чедикшикнин салып үлдү-гөн».

төлөөлөкчлери бадыйлашкын үдө-лдө дадалаган. Чаак болза хоой-луг амыдыралга эң чөоккү алды ай-ларнын дургуунда боттандырып чө-рулар бодалдыг.

Чугула самал

ВАРШАВА. (СЭТА). Берлин айты-рынын талазы-биле Совет чазак-тын ноталарында Польшанын бүгү-ле төп озуттары бүгү-бүгү арывнары берип, ол документилерин бири арывнарында улуз өгелер асаанда парлагылаан.

«Трибуна людю» озунун өгөинде де медегэлени болза: «Берлинге өжөдөрүнүн өзү-чүрүмү өрдиктиг үдөлдөлдүн чидирген, а ГДР-нин, Польшанын болган Чехословакия-нын кызыгдарлары үрөттинес кы-зыгдарлар деп ССРЭ санал турар».

Берлиндин тургу турар өзү-чүрү-мүн хөвөөр артыгар чөртүгү чүгү-лөтүрүн кандыг-даа үдөлдөлдүн чөк деп «Штадлер млодх» озун бо-лудун өгөинде медеглөш.

Потсдам дугуркулдааны барымы таламы күрүлөтөр каркы үрөттиг совет нотада кирген, ол хоорайнын амы-дырын чактыг-даа күрүмө, оон иштине, туру турар ийи герман күрүлөтөрүн чактыг-даа хөлгөөр-лөп болбас деп бо озун бөдөлгөн.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлөлдө-лүг даргазы Н. С. Хрущевтуң Кремльге болган парлагга конфе-ренциянын дугайында озун-вар дындалган.

Кыдат Улус Республикасы. Фузянь фронт. Чоокта чаа Улустун-хосталаг армиянын ужудукчулары КУР-нун Фузиянь провинциясынын кырынга ийги улаа агар дөлгөмөрийн үрөш аткан. Парашот-биле октаттырган бир ужудукчу тудун алган.

Уш күрүлелерин чөвүлөл хуралы

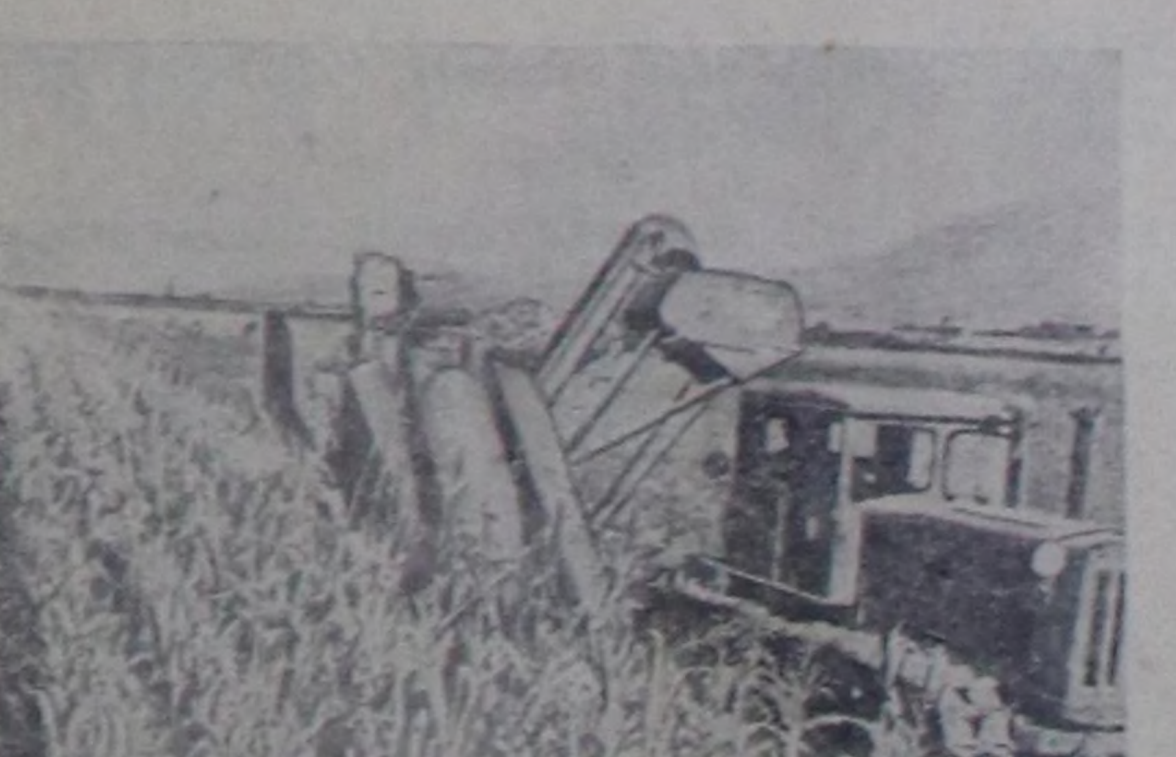
ЖЕНЕВА. (СЭТА). Ядролук чөп-сөктүн шенеделерин совсадыр дугайында чөвүлөл хуралдын киржи-члеринин чөвүлөл хуралы декабрь 1-де болган. ССРЭ-нин төлөө-лөкчлери хуралды даргалаан. Атомнуг бөдөлгөп водородтуг чөпсөктин ше-неделерин совсадыр дугайында айты-рымы талазы-биле Совет чазактын декларациянын (атомнуг болган во-дородтуг чөпсөктүн шенеделерин совсадыр дугайында дугуркулдарын чазарт көрдүгөн совет төлөөлөк-члери) база АКШ-тын төлөөлөкчлери кириген бири керөөн чүүдүгүн текетиши чөвүлөл хуралдын кир-жи-члери чугаалашкын көөрүгү үр-үгүчүлөш. Ол керөө болза ядролук чөпсөктүн шенеделерин совсадыр дугайында болган ядролук чөпсөк-тин шенеделеринге хамаарыштыр контроль организациы-биле кады ажидаажыга дугайында хулашкы-ларга хамаарышкан.

Нерунуң медеглели

ДЕЛИ. (СЭТА). Парлаага дында-дыклары өзүгүр алырга, Гандини турсаккалы ажидаарга Калькуттага кылаан чугаалашкы Индиянын премьер-министри Дж. Неру Индия Кыдат-биле болган Совет Эвилели-биле найыралчы харылдаарыг деп медеглеш. Ол харылдаар шай-ырапкы болуп артар дээрин ол оз-валда медеглешкен. Совет Эвилели биле Кыдат бистик өнүктөривис деп, ол чугаалаш.

Пакистан-биле харылдаар дугайы Неруну чугаалашкын болза, ол харылдаар ам үдө чүрктин ханымында болуп шыдапас болган болуп-даа шыдапас деп чугаалаш-кына, мынчалашкы кожаларын ара-зында харылдаар кыдыр болуп ужурауу шыкым мындыг бөү бээр дээринге идегелин илгерилөш.

Индия чүртүгү лөгүдөлдөшүн ийги беш чыл планын күсөдир болган үпкү беш чыл планын күсө-дир кириптер деп шиктирилди бо-луп турарын Неру озвалда медег-леш. Ушкү беш чыл планы бүдү-рүлгени күрүмө секторун калбар-тырын айтып турар деп ол медег-леш. «Хуу бүдүрүгө өзүгүрүн камгалакчылар» джидирде, беш чыл планынын күсөдиринин бол-ган социалисттик хевиринг нини-лелин тургузарынын оруунга шак-тыктар тургусалары Неру сагы-ндырган. Моондуктарын бары озур-бас бис, мынчанган бир өскө мындыг моондуктар тытып келир болза, оларын ширий шаантар бис деп Неру чугаалаш.

Албаниян Улус Республикасында чер сайырларын ажи-лык калды-биле боттандырып турар. Малган кургактарын бол-ган сунтарылган ажилы чөртүгү турар. Беш чыл планынын дургуунда оон-он муң гектар черни ажитала килер.

Чурукта: күрүм Форминада кукуруза ажидаалган.

Электрэнергия ажилдап кылырын көвүдөдир дөш

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентси-ледин дындадып турарында алырга, Күрүмө экономика комитети-ден база Сут ажил-агый болган электрэнергетика министрствозун-дан Порт-Артура чыдыртыган конфе-ренция чоокта чаа халдыган бол-ган көдө база хоорай районнарга дүргөн өсүшүлүг турар херектелерин хандыгар төлөө электрэнергетика ажидаап кылырын дүргөн-биле кө-вүдөлдүр дөш бүгү улустун масса-дыг шикчөөшкенин өгелер деп шиктирилди алаа хулаш алган.

Маягы шой эдилерин көндө-лөдир дөш чуртка шикчөөшкөн эгелеринин соода Кыдаттын электр-энергетика үдөлдүгүндө бо чылы улуг чедикшиктер чөдип ал-дынган дээрин конференцияга меде-глеш. Мынчалашкы, улус комму-наларын өзүп турары-биле болган көдө ажил-агыйда база үдө-лүгө буртуглар бүгү таламын шу-рашкыны бар болуп турары-биле холбаштыр электрэнергия таламы-биле херектелген электрэнергетика үдөлдүгүндө өзүдөн ам-даа улау-биле чымып каан турар.

Африка улустарын дөмселени кыдат улус дөткнн турар

ПЕКИН. (СЭТА). Африканы им-периализмден хөстөөр дөш дөмсел-дин хүнүн БУР-нун хей-нинтала кабыла-биле дөткөн.

«Империалистер, Африкадан үнүп чөрүт!» деп мурунку чүүдөгө «Жынмын жибао» озунун бижөө-ни болза, африка улустарын хөс-талгаже күчүлүг чүүдөгүчүлөргүр турар ол кыйгырыгын кыдат улус илдевейди дөткнн турар.

Бо кыйгырыг империалисттик аг-рессияга уду, бүгү дөргөдөй тай-бынды камгалары дөш дөмселени турар Азиянын, Латин Американын улустарын болган бүгү дөргөдөй-ниң улустарын ишти негеделери-ни база көртүрүп турар деп бо озун айтыкан.

Империализмден Африканы хөс-таары дөш дөмселени хүнү чөртүканы Азиянын, Африканын бол-ган бүгү дөргөдөй улустарын империализмге уду дөмселер деп ишти шиктирилди чөрүтүп дуга-йын херечелен турар деп «Дагун боо» озун бижөө.

Хамаарышпас чаа-чаа күрүлелер Африканы чүрт чүрүндөн улай-улай көстүп кээп турар, Бизертадан

Марсель Сэрвен Францияга сонгулдалар түннелдеринин дугайында

ПАРИЖ. (СЭТА). Франциянын Коммунисттик партиянын ТК-ын-дын Политбюрозунуң кеңигүү бол-ган секретары Марсель Сэрвен ра-дио дачыктыр медеглеш кылды.

Национал хуралга сонгулдаларын ийги элечтиги баштайгы түннел-дерин тайдырылган чугаалаш.

Ноябрь 23-түн бадыйлашкыны-нын түннелдинде бири черни ал-ган партия болуп турган Компартия ийги элечтеге база дагын улам хей бадыйлашкынын алган ол ай-тылган. Компартия дөш бердинген бадыйлашкынын хууу 1956 чыдап январь 2-ннч сонгулдалары-нга оон алган бадыйлашкынын-нын хуууна хей-хей озурттарга чөкшүлүгү турган. Мынчалашкы, бадыйлашкынын шуут-да антиде-мократтыг системасы Компартия чүгө 10 депутаттарын болурунга чөдир келген. Эшон бадыйлашкы-нын арзын алган Сустьедин, пар-тиясы ЮНР («Чаа конституцияны камгалаарынын эвилели») Компар-тиянын бадаарга каш-даа каш хей озуттарын алган.

Сөрвениян дөмделешин өзүгүр алырга, социалистерин удуртукчу-лу Ги Молленяг чөрүтүп турары өн-ө кара реакция-биле өшкөл кыды-рынч политиканы Национал хура-лга 130 озуттарын аларын кордип турган, а ам чүгө 40 озуттарын социалисттик партияга канчаларга-даа